

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI YANGI KONSTITUTSIYASINING
HUQUQIY ASOSLAR VA IJTIMOIIY AHAMIYAT.****Yusupova Difuza Zaripovna****“DILFUZA YUSUPOVA”**

advokatlik byurosi rahbari

Annotatsiya: Yangi Konstitutsiyaning qabul qilinishi jarayonida xalqning ishtiroki, jamiyatda huquqiy madaniyatni rivojlantirish zarurati va yangi huquqiy normalarning amaliyotda qo‘llanilishi haqida ham ma’lumot beriladi. Ushbu o‘zgarishlar O‘zbekistonning demokratik rivojlanishiga, fuqarolik jamiyatining shakllanishiga va inson huquqlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlari: Yangi Konstitutsiya, davlat, huquqiy davlat, ijtimoiy adolat, fuqarolar huquqlari, demokratik islohotlar, jamiyat va davlat, huquqiy madaniyat, referendum, inson huquqlari.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi 2023-yil 1-mayda kuchga kirdi va bu voqea mamlakat tarixida muhim burilish nuqtasi bo‘lib xizmat qilmoqda. Ushbu yangi Konstitutsiya, avvalgi 1992-yilgi hujjatga nisbatan 65 foizga yangilangan bo‘lib, fuqarolar huquqlari va erkinliklarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni ta’minlash va davlatning ijtimoiy majburiyatlarini kengaytirishga qaratilgan.

Yangi Konstitutsiya O‘zbekistonning suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat sifatida rivojlanishiga asos bo‘lib, davlat va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarni yangilashga xizmat qiladi. Ushbu hujjat, shuningdek, ijtimoiy davlat qurish maqsadlarini belgilab beradi va fuqarolarni davlat boshqaruvida faol ishtirok etishga undaydi. Maqolada yangi Konstitutsiyadagi asosiy o‘zgarishlar, ularning huquqiy asoslari va ijtimoiy ahamiyati batafsil tahlil qilinadi. Yangi normalar, fuqarolar huquqlarini himoya qilish, davlatning ijtimoiy mas’uliyatlarini oshirish va demokratik islohotlarni amalga oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, ushbu o‘zgarishlar O‘zbekistonning xalqaro maydondagi obro‘sini oshirishga ham xizmat qiladi.

Yangi Konstitutsiyaning qabul qilinishi, shuningdek, mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar jarayonining davomidir va bu jarayon fuqarolar hayotini yaxshilashga qaratilgan. Maqola davomida ushbu o‘zgarishlarning ijtimoiy va siyosiy konteksti, shuningdek, ularning amaliyotda qanday tadbqiq etilishi haqida ham fikr yuritiladi.

Asosiy qism: Bilamizki, 2023-yil 30-aprel kuni o'tkazilgan umumxalq referendumi bilan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yangi tahrirda qabul qilindi. Mazkur o'zgarishlar davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab olgan bo'lib, inson manfaatlari, huquq va erkinliklarini ta'minlash, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, siyosiy tizimni demokratlashtirish hamda ijtimoiy davlat tamoyillariga asoslangan boshqaruv modelini yaratish maqsadida amalga oshirildi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya 65 foizga yangilangan bo'lib, zamonaviy global huquqiy talablarga mos holda milliy rivojlanish strategiyasiga huquqiy asos yaratdi[1].

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya 2023-yil 1-mayda kuchga kirdi va bu hujjat mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlarning muhim qismi hisoblanadi. Ushbu Konstitutsiya, fuqarolar huquqlari va erkinliklarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va davlatning ijtimoiy majburiyatlarini kengaytirishga qaratilgan. Konstitutsiyaning **huquqiy asoslari** shundan iboratki, O'zbekistonning suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat sifatida rivojlanishiga asos bo'lib, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni yangilashga xizmat qiladi. Konstitutsiyaning 1-moddasida O'zbekistonning davlat tuzilishi va asosiy prinsiplarini belgilab beruvchi tamoyillar kiritilgan. Bu tamoyillar, davlat hokimiyatining bo'linishi, ijtimoiy adolat va inson huquqlarini himoya qilishni o'z ichiga oladi. Konstitutsiyada davlatning ijtimoiy majburiyatlari oshirilgan, bu esa fuqarolarni himoya qilish va ularning huquqlarini ta'minlashda yangi mexanizmlarni joriy etishga imkon beradi. Masalan, davlatning huquqbuzarliklardan jabrlanganlarga yetkazilgan zararni qoplash majburiyati belgilangan. Bu, fuqarolarni himoya qilishda davlatning mas'uliyatini oshiradi.

Konstitutsiyaga kiritilgan o'zgarishlar O'zbekistonning yangi taraqqiyot bosqichiga o'tganini e'tirof etadi. U inson manfaatlarini ustuvor qilgan, ijtimoiy adolatga asoslangan, demokratik, huquqiy va ijtimoiy davlat barpo etish yo'lida muhim poydevor bo'ldi.

Yangi Konstitutsiyaning **ijtimoiy ahamiyati shundan iboratki, u** ijtimoiy davlat qurish maqsadini ham belgilaydi. Bu, ijtimoiy adolat va birdamlik prinsiplari asosida fuqarolarni birlashtirishga qaratilgan. Konstitutsiyada kiritilgan o'zgarishlar, fuqarolarni davlat boshqaruvida faol ishtirok etishga undaydi va ularning ijtimoiy hayotdagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu Konstitutsiya ko'ppartiyaviylik va fikrlar xilma-xilligini ta'minlashga qaratilgan. Bu, mamlakatda demokratik jarayonlarni rivojlantirishga, fuqarolar o'rtasida ijtimoiy muvozanatni saqlashga yordam beradi. Konstitutsiyada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining

vakolatlari qayta ko'rib chiqilib, ular bo'linish tamoyiliga qat'iy rioya etish asosida aniq-ravshan belgilab qo'yildi. Xususan:

- Prezidentning vakolat muddati 7 yil etib o'zgartirildi[2];
- vazirlik va idoralar faoliyatida jamoatchilik nazorati kuchaytirildi;
- ijro hokimiyati yagona tizim sifatida takomillashtirildi.

Ushbu o'zgarishlar davlat boshqaruvida barqarorlikni ta'minlash, uzoq muddatli strategik siyosatni izchil olib borish hamda hokimiyatlar bo'linishi tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada Qonunchilik palatasi va Senatning vakolatlari sezilarli darajada kengaytirildi. Jumladan:

Qonunchilik palatasiga hukumat hisobotini eshitish va rad etish vakolati berildi; parlament davlat byudjeti va ijtimoiy dasturlarni tasdiqlashda keng huquqlarga ega bo'ldi;

parlament nazorati instituti mustahkamlandi[3].

Bu o'zgarishlar davlat hokimiyati organlari o'rtasida kuchlar muvozanatini yaratish, demokratik boshqaruv samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Konstitutsiyaning yangi tahriridagi asosiy yangiliklardan biri — "Inson qadri uchun" tamoyilining konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishidir. Konstitutsiyada 20 dan ortiq normalar bevosita inson qadr-qimmatini himoya qilishga qaratilgan. Jumladan:

- insonning qadr-qimmatini daxlsizligi;
- qiynoq va zo'ravonlikning qat'iy taqiqlanishi;
- davlatning inson huquqlarini ta'minlash majburiyati;
- nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarining kengaytirilishi[4. 96-bet].

Bu normalar O'zbekistonning xalqaro huquq standartlariga mos demokratik davlat sifatidagi majburiyatlarini mustahkamladi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada O'zbekiston ijtimoiy davlat deb e'lon qilindi [5. 43-bet]. Bu esa davlatning:

yoshlar, ayollar, nogironligi bo'lgan shaxslar;
kam ta'minlangan oilalar;

keksalar va bolalarni himoya qilish bo'yicha aniq majburiyatlarini belgilaydi. Bunda mehnat, ta'lim va tibbiy xizmatning kafolatlari kuchaytirilib, manzilli ijtimoiy yordam huquqiy maqomga ega bo'ldi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya fuqarolik jamiyati institutlarining rolini kuchaytirib, jamoatchilik nazoratini konstitutsiyaviy norma sifatida belgiladi [6]. Endilikda:

nodavlat-notijorat tashkilotlar;
ombudsman institutlari;
jurnalistlar va blogerlar keng huquqlarga ega bo'ldi.

Bu esa davlat boshqaruvida ochiqlik, shaffoflik va hisobdorlik tamoyillarini mustahkamladi.

Konstitutsiyada so'z erkinligi, fikr bayon qilish huquqi va OAV faoliyatining erkinligi mustahkamlandi. Bu demokratik jamiyatning muhim elementi sifatida jamiyatning davlat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytiradi.

Konstitutsiyada mahalliy davlat hokimiyati organlarining vakolatlari qayta ko'rib chiqildi, hokimlarning xalq oldidagi mas'uliyati kuchaytirildi. Mahallaning ijtimoiy institut sifatidagi maqomi ham mustahkamlanib, uning fuqarolik jamiyati instituti sifatidagi roli kengaytirildi.

Iqtisodiy soha va mulk daxlsizligi bo'yicha o'zgarishlar sohasi bo'yicha esa konstitutsiyada xususiy mulk daxlsizligi va tadbirkorlik faoliyatining erkinligi yana-da kuchaytirildi. Shuningdek:

davlatning iqtisodiyotdagi ulushi bosqichma-bosqich qisqartirilishi;
sog'lom raqobat muhiti yaratish;
mulkdorlarning huquqlarini himoya qilish kabi normalar o'z ifodasini topgan[7].

Bu o'zgarishlar milliy iqtisodiyotning bozor tamoyillariga asoslangan holda rivojlanishiga huquqiy asos yaratadi.

Xulosa: Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, yangi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarning huquqiy poydevorini tashkil etadi. Ushbu hujjat, fuqarolar huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va davlatning ijtimoiy mas'uliyatlarini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Yangi Konstitutsiya O'zbekistonning xalqaro maydondagi obro'sini oshirishga ham xizmat qiladi va mamlakatni yanada rivojlantirishga qaratilgan strategik maqsadlarni belgilaydi. Konstitutsiya:

inson manfaatlarini ustuvor qo'ygan;
ijtimoiy davlat tamoyiliga asoslangan;
kuchlar bo'linishi va parlament nazorati mustahkamlangan;
fuqarolik jamiyati institutlari erkinligini ta'minlagan;
iqtisodiy islohotlar uchun huquqiy poydevor yaratgan.

Mazkur o'zgarishlar O'zbekistonning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasining konstitutsiyaviy asosiga aylandi va jamiyatning barcha sohalarida tub demokratik islohotlar uchun mustahkam zamin yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi ma’lumotlari, 2023–2024.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, 2022.
4. F. Karimov. Konstitutsiyaviy huquq asoslari. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar, 2021.
5. Qodirov A. Demokratik davlat va fuqarolik jamiyati. – Toshkent: Adolat, 2020.
6. BMT Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1948.
7. Venetsiya komissiyasi tavsiyalari, 2022–2023.